

prikazi i recenzije

Matija Mesić. Prvi rektor Sveučilišta u Zagrebu, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Matiji Mesiću u povodu 170. obljetnice njegova rođenja 1826.–1996., Zagreb – Slavonski Brod, 1997., 336 str.

U veljači 1996. navršilo se 170. godina od rođenja istaknutog hrvatskog povjesničara, profesora i rektora Sveučilišta u Zagrebu Matije Mesića. U povodu te obljetnice održan je u Zagrebu, 6. studenog te u Slavonskom Brodu, 8. i 9. studenog iste godine znanstveni skup pod naslovom »Matija Mesić. Prvi rektor Sveučilišta u Zagrebu«. Organizatori skupa bili su Sveučilište u Zagrebu i Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest iz Slavanskog Broda, ujedinjujući se tako u naporu da se dostojno obilježi ova obljetnica Sveučilišta u Zagrebu, na kojemu je Mesić djelovao i njegov rodni Brod. Marom ovih institucija, prošireni tekstovi izlaganja održanih na ovome skupu tiskani su u zasebnom zborniku.

Tekstovi izlaganja održanih na znanstvenom skupu i potom tiskanih u ovom zborniku nastojali su djelatnost Matije Mesića prikazati u kontekstu društvene, političke i kulturne povijesti njegova vremena. Radove koji su objavljeni u ovom Zborniku možemo, uglavnom, podijeliti na one koji se prvenstveno bave Mesićevom historiografskom djelatnošću, na one koji govore o Mesićevom djelovanju na području visokog, srednjeg i pučkog školstva te one u kojima je ispitivan odnos između Mesića i Broda i Brođana.

Prilog Mice Orban »Biografija i bibliografija Matije Mesića« (str. 7–24), koji donosi podatke o Mesićevu životopisu i ističe njegov pedagoški i znanstveni rad, kao i njegovo domoljublje, možemo shvatiti kao uvodni tekst cijelog zbornika. Iza životopisa M. Orban donosi Mesićevu bibliografiju, kao i bibliografiju radova o njemu.

U radu »Hrvatska historiografija u vrijeme otvaranja zagrebačkog sveučilišta« (str. 25–30) Mirjana Gross je pokazala kako je spajanjem erudicijske tradicije s tada dominirajućim genetičkim shvaćanjima povijesnog kretanja došlo do poznanstvenjenja hrvatske historiografije. Pritom je naglasila ulogu stvaranja zagrebačkog sveučilišta, koje je omogućilo formiranje profesionalnih povjesničara. Autorica je istaknula važnost historiografije pri buđenju nacionalne svijesti i podupiranju političke borbe za očuvanje hrvatske državnosti i upoznala nas s djelovanjem istaknutih historičara toga razdoblja (među kojima nalazimo i Matiju Mesića).

Među priloge koji su vezani uz Mesićevu historiografsku djelatnost spada i rad Tomislava Raukara »Matija Mesić – istraživač hrvatske povijesti u doba Jagelovića« (str. 31–38), u kojemu T. Raukar predstavlja M. Mesića kao jednog od povjesničara koji su postavili temelje moderne hrvatske historiografije. On upozorava da Mesićeve radove o dobu Jagelovića treba prosuđivati s obzirom na vrijeme i historijske okolnosti u kojima nastaju. Autor je istakao Mesićevu temeljitost i kritičnost u radu s izvorima i činjenicu da je Mesić hrvatsku povijest u razdoblju Jagelovića promatrao u širem okviru europske povijesti.

Podcrtao je da je Mesić, iako prvenstveno usmjeren na političku povijest, pokazao osjećaj i za prilike u društvu. Pragmatičnost Mesićevih radova, tj. želja da potakne domoljubni osjećaj u čitatelju, ponekad je, nažalost, slabila točnost njegovih prosudbi.

Josip Bratulić u prilogu »Matija Mesić i kult Zrinskih i Frankopana« (str. 39–46) daje pregled umjetničkih djela inspiriranih junačkom smrću Nikole Šubića Zrinskog pod Sigetom i propašću Zrinskih i Frankopana i upoznaje nas s kultom Zrinskih i Frankopana pri čijem je nastanku važnu ulogu odigrao i Matija Mesić. Upozorava da se znanstveno proučavanje djelatnosti Nikole Šubića Zrinskog može podijeliti na razdoblje prije i poslije Mesićeve monografije »Život Nikole Zrinskoga, sigetskog junaka«, te govori o Mesićevu radu vezanom uz Krstu Frankopana.

Stanko Andrić u prilogu »Mesićeva Građa mojih razprava (1873.) i pokrivenost 15. stoljeća objavljenim povijesnim izvorima, s osobitim obzirom na Slavoniju i Srijem« (str. 47–58) daje pregled objavljenih zbirki izvora koji su od interesa za istraživače povijesti Slavonije i Srijema u 15. stoljeću. Posebnu pozornost S. Andrić poklonio je zbirci dokumenata koju je pod naslovom »Građa mojih razprava u Radu« Mesić 1873. tiskao u Starinama JAZU.

Dalibor Čepulo s prilogom »Pravoslavna akademija u Zagrebu i Matija Mesić – djelatnost na Akademiji, nastava povijesti i kanonskog prava« (str. 59–72) započinje skupinu radova koji se bave Mesićevim djelovanjem na području školstva. On upozorava na važnost Pravoslavne akademije kao prethodnice Sveučilišta i jedinog visokoškolskog zavoda od 1850. do osnivanja Sveučilišta te naglašava da je za rasvjetljavanje Mesićeva doprinosa hrvatskoj kulturi nužno promotriti njegovu djelatnost profesora i ravnatelja Pravoslavne akademije. O programu nastave povijesti i kanonskog prava autor je govorio na osnovi analize pismenih uradaka studenata i zaključio da je, predajući o povijesti Habsburške monarhije, Mesić reinterpreterao Tomeka poklonivši pritom veću pažnju hrvatskoj povijesti.

O osnivanju Sveučilišta u Zagrebu i Matiji Mesiću kao profesoru i rektoru Sveučilišta govori prilog Ante Milušića »Matija Mesić – rektor Sveučilišta u Zagrebu u prvoj akademskoj godini njegova postojanja (1874/75)« (str. 73–98). A. Milušić nas upoznaje s organizacijom Sveučilišta na njegovim počecima i profesorskim zborom. U radu je analiziran i Mesićev nastupni govor na otvorenju Sveučilišta. Autor zaključuje da s Mesićem kao rektorom počinje i oživotvorenje njegove vizije modernog hrvatskog sveučilišta.

Ivan Biondić je u prilogu »Matija Mesić: promicatelj pučkog i srednjeg školstva« (99–130) upozorio na prešućivanje tog vida Mesićeva djelovanja. To prešućivanje autor objašnjava povezanošću Mesića s autentičnim kršćansko-nacionalnim (benediktinskim) krugom unutar hrvatskog učiteljstva i potiskivanjem tog kruga od strane liberalno-internacionalne (sekularističke) grupacije koja je zastupala antiklerikalizam i jugoslavenstvo. Biondić kritizira standardizirana gledišta hrvatske pedagoške historiografije i njezinu crno-bijelu shemu o »naprednjaštvu« liberalizma i »natražnjaštvu« klerikalizma. U radu je prikazano Mesićevo trovršno djelovanje na području pučkog i srednjeg školstva (direktni školski rad, pisanje udžbenika i sudjelovanje u prosvjetnoj politici).

U svojem radu »Povijesni razvitak visokog školstva u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na 1874. godinu« (str. 131–146) Franjo Šanjek je prikazao razvitak visokog školstva u Hrvatskoj počevši od srednjeg vijeka. Autor govori o zagrebačkoj katedralnoj školi koju je početkom 14. st. osnovao Augustin Kažotić, neuspjelom pokušaju Ivana Stojkovića da ustroji *studium generale* u Dubrovniku, dominikanskom učilištu u Zadru, zagrebačkoj isusovačkoj Akademiji, pavlinskom filozofsko-teološkom studiju u Lepoglavi, Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu i osnutku zagrebačkog sveučilišta 1874. godine.

Prilog Stjepana Damjanovića »Slavenska filologija na zagrebačkom sveučilištu od 1874. do 1914. godine« (str. 147–158) upoznao nas je s radom katedre za slavensku filologiju koja je na Sveučilištu prisutna od njegovih početaka. S. Damjanović je u izgradnji studija slavenske filologije posebno istaknuo ulogu Lavoslava Geitlera i Stjepana Ivšića, a govorio je i o kontraverznoj pojavi Tomislava Maretića. Osim katedre za slavensku filologiju, autor je obradio i djelovanje Katedre za hrvatski i srpski jezik i književnost, te rad profesora A. Pavića, F. Celestina i Đ. Šurmina.

Odnosom Brođana i cijele Hrvatske prema Mesiću bavi se u svojem prilogu »Matija Mesić i zavičaj« (str. 159–178) Stjepan Blažanović. Prvi dio rada govori o međusobnom odnosu Mesića i njegova užeg i šireg zavičaja za njegova života, a drugi o odnosu zavičaja prema Mesićevom životnom djelu nakon njegove smrti. Posebno detaljno obrađeno je djelovanje Odbora za podignuće biste Matiji Mesiću, skupljanje priloga za njezino podizanje i natječaj za izradu spomenika na kojemu su, između ostalih, sudjelovali i Rendić i Frangeš.

U svojem prilogu »Matija Mesić i Josip Juraj Strossmayer« (str. 179–190) Stana Vukovac je, izloživši kratko Mesićev i Strossmayerov životopis, naglasila njihovu povezanost u radu za dobrobit hrvatskoga naroda.

»Brod u Mesićevo vrijeme« (str. 191–208), rad Ivana Jelića, upoznaje nas sa situacijom u Brodu u razdoblju od oslobođenja od turske vlasti do kraja 19. stoljeća. Autor pokazuje kako je situaciju u Brodu bitno odredila njegova pripadnost Vojnoj krajini i prisutnost važne tvrđave i kako je stjecanje statusa vojnog komuniteta (1753., te ponovno 1820.) djelovalo na razvoj obrta i trgovine. Ovaj rad daje nam prikaz gospodarstva, topografskog razvoja i urbanističkog izgleda Broda, govori o stanovništvu, organizaciji školstva i zdravlja te političkoj situaciji. Autor upozorava na promjene nastale okupacijom Bosne (1878.) te ukinućem Vojne krajine i njezinim pripojenjem Hrvatskoj (1881.).

U svojem radu »Pisma Matije Mesića u arhivu obitelji Brlić« (str. 209–333) Mato Artuković nas upoznaje s Mesićevim pismima njegovom školskom drugu i prijatelju Andriji Torkvatu Brliću, napisanima od 1843. do 1868. godine. Pisma dočaravaju atmosferu tog važnog razdoblja hrvatske povijesti, govore nam o Mesićevoj osobnosti i intelektualnim interesima, a mogu poslužiti i kao izvor prilikom proučavanja lokalne povijesti, pošto donose podatke vezane uz brodske prilike. Nekoliko natuknica koje nalazimo u ovim pismima, nameću pitanje upoznatosti Mesića s Brlićevim konspirativnim radom. Izostavivši samo sasvim kratka pisma, bez nekog značenja, autor u radu donosi tekst 81 pisma, popraćen registima i bilješkama.

U ovom je zborniku, uz radove objavljen i Proslov (str. 5–6) koji je napisala Mirjana Polić-Bobić, predsjednica Organizacijskog odbora znanstvenog skupa o M. Mesiću, te

Pogovor (str. 334–335) u kojemu M. Artuković obavještava čitatelje o događajima koji su popratili obilježavanje Mesićeve obljetnice (promociji knjige »Hrvati na izmaku srednjega vijeka« u kojoj su pretiskani Mesićevi radovi »Hrvati na izmaku XV. i na početku XVI. vijeka«, »Banovanje Petra Berislavića za kralja Ljudevita II«, »Hrvati nakon bana Berislavića do muhačke bitke«, te prigodnoj izložbi koju je priredila Ranka Franz-Štern s kolegama iz Muzeja Brodskog Posavlja).

Na kraju treba spomenuti da je knjiga obogaćena slikovnim priložima te pohvaliti izuzetnu tehničku kvalitetu izdanja.

Radovi ovoga zbornika obogatili su naše poznavanje života i djela M. Mesića. Referenti su pokazali važnost Mesićeva znanstvenog rada za razvoj hrvatske historiografije, kao i njegov doprinos razvoju školstva u Hrvatskoj i pokazali da Mesić spada među one velike koji su udarili temelje naše moderne znanosti i kulture. Treba naglasiti da su radovi objavljeni u ovom zborniku, krenuvši od Mesića i njegova djelovanja, zahvatili u širu stvarnost njegova vremena. Tako su, npr., govoreći o Mesićevoj djelatnosti kao profesora i rektora, te njegovu zalaganju za promicanje pučkog i srednjeg školstva, autori analizirali stanje u pučkom, srednjem i visokom školstvu u Hrvatskoj. Stoga možemo reći da ovaj zbornik ne produbljuje samo naše znanje o Mesiću, već obogaćuje i našu spoznaju o vremenu u kojemu je djelovao.

Marija KARBIĆ

R. BRATOŽ, Grška zgodovina, Zbirka zgodovinskega časopisa 18, Ljubljana, 1997., 264 str.

Autor, redoviti profesor povijesti staroga vijeka u Ljubljani i izvanredni član SAZU dobro je poznat čitateljima ovoga časopisa (vidi prikaz knjige *Westillyricum und Norditalien in der spätrömischen Zeit*, Ljubljana, 1996. u: CCP 38, 1996., 203–204), a na njegove je radove u nas upozoreno još 1984. god. (vidi prikaz njegove knjige o Severinu Noričkom u Zborniku Pravnog fakulteta u Rijeci, 4, 1983., 461–464). Njegova istraživanja povijesti kasne antike i ranoga srednjeg vijeka, a osobito razvoja kršćanstva na jadranskom i zapadnobalkanskom prostoru dobrim su dijelom posvećena našim područjima pa je nedvojbeno da je Bratož, kao znanstvenik europskoga formata, uvelike zaslužan za nove spoznaje u okviru problema koje istražuje. Za nas su od posebnog interesa njegovi radovi: »Kršćanstvo v Ogleju in na vshodnem vplivnem območju oglejske cerkve od začetkov do nastopa verske slobode«, Ljubljana, 1986.; »Die Entwicklung der Kirchenorganisation in den Westbalkanprovinzen«, *Miscellanea Bulgarica* 5, Wien, 1987., 149–198; »Die Geschichte des frühen Christiantums im Gebiet zwischen Sirmium und Aquileia«, *Klio* 72, 1990., 508–550 i »Christianisierung des Nordadria und Westbalkanraumes in 4. Jahrhundert« u uvodno spomenutoj knjizi iz 1996., 299–366. Bratoža krasi temeljito poznavanje vrela i literature. Njegovo citiranje nije nikad isprazno nabranje pročitano, već ima svrhu osvrnuti se na svako relevantno mišljenje i kritički ga obraditi važnim doprinosima vlastitoga shvaćanja, svjestan da znanost napreduje diskusijom.